

Grootste rampenoefening ooit

Tienduizenden hulpverleners nemen deze week deel aan de grootste rampenoefening die ooit in Nederland is gehouden. Met een nagebootste overstroming van de zee kust, hoogwater in de rivieren en een dijkdoorbraak testen alle 443 gemeenten, twaalf provincies, 27 waterschappen, 26 politiekorpsen, 25 veiligheidsregio's en diverse ministeries of ze zijn voorbereid op een dergelijke ramp. De oefening, met de naam Waterproef, begon maandag en eindigt vandaag en vindt op diverse locaties in het land plaats.

Waterschap Groot Salland zette zo'n 250 vrijwillige dijkwachters afgelopen zaterdag aan het werk. Zij controleerden de dijken ten zuiden van de Vecht en het Zwolle-IJsselkanaal.

Het kabinet besloot in 2006 tot het opzetten van een grote oefening toen bleek dat, ondanks overstromingservaringen in 1993 en 1995, nog steeds niet alle regio's goed zijn voorbereid op een overstromingsramp. De oefening is bedoeld om ervaring op te doen, maar dient ook als stok achter de deur om te zorgen dat alle instanties hun voorbereiding en plannen voor een echte ramp eindelijk op orde hebben.

Van 3 tot en met 7 november oefenen hulpverleners, ambtenaren, bestuurders en militairen in het echt en via de computer op een oefening waarbij zeedijken overstromen en er sprake is van hoogwater in de rivieren, waarbij er nog net tijd is om te evacueren. Ook is er een snelle dijkdoorbraak van het IJsselmeer, waarbij evacuatie te laat komt.

Volgens Jan Goeijenbier van de Taskforce Management Overstromingen (TMO) is dit het ideale moment om alle draaiboeken op orde te krijgen en om te leren hoe ze te gebruiken. Het TMO is door de regering ingesteld om Nederland beter voor te bereiden op de gevolgen van een overstroming (zie kader).

Ruim 150 deskundigen uit de rampenbestrijding en crisisbeheersing, plus betrokken bestuurders van departementen, provincies en waterschappen wilden de aftrap van

de overstromingsoefening Waterproef niet links laten liggen. In Utrecht debatteerden ze onlangs gedreven over de (on)mogelijkheden van een nationale oefenweek. Conclusies aan het einde van de dag: de gekozen oefenscenario's zijn realistisch genoeg voor zinvolle oefeningen en veel organisaties zijn nog niet goed voorbereid op grote overstromingen. Een meerderheid van de betrokkenen erkende dat de eigen organisatie of bestuurslaag matig tot slecht is voorbereid op een waterramp. Aan het begin van Waterproef was er daarom ook scepsis over de haalbaarheid van het ambitieuze oefenprogramma: de tijd voor echte verbeteringen zou te kort zijn.

Bij veel betrokkenen heerste ook grote zorg over de capaciteit om de oefeningen te laten slagen. Die zorg heeft te maken met de bereidheid van regionale en plaatselijke bestuurders om de medewerkers letterlijk de ruimte te geven voor een goede voorbereiding van waterrampen. Uit praktijkvoorbeelden bleek dat het soms moeilijk is capaciteit en/of budget te vergaren. Veel bestuurders blijken andere prioriteiten te hebben.

Op televisie

Elke dag van deze week vond een andere oefening plaats. Op maandag 3 november stond de deeloefening Watergolf op het

programma, waarin de ramporganisatie naar aanleiding van een kustdoorbraak wordt getraind. Een heel ander type overstroming is de oefening Waterschout (vandaag vrijdag 7 november), die draait om de wisselwerking tussen overheid en burgers in de rol van evacués.

Voor het publiek was de eerste vier dagen van de landelijke oefening weinig te zien. De vijfde dag (vandaag) kunnen 400 genodigden en 700 Nijkerkers de demonstratie 'Waterschouw' aanschouwen. De rest van Nederland kan via tv meekijken: een team van acht cameraploegen maakt een documentaire van de oefening. Politie, brandweer en GGD van Gelderland-Midden, het leger, Rode Kruis en tal van andere organisaties tonen in een grootschalige landelijke demonstratie wat ze kunnen bij een grootschalige overstroming. Bij de demonstratie worden veel voer- en vaartuigen ingezet, alsmede drie helikopters, waaronder een traumaheli. Voor de oefening wordt op een terrein van 25 hectare een overstromdorp nagebootst in en aan het Nijkerkernauw bij Nijkerk.

Her en der in het land

Een doorbraak van de Maasdijk stelde bestuurlijk en hulpverlenend Noordoost-Brabant op de proef. Burgemeesters, brandweer, geneeskundige diensten, politie en waterschappen moesten het hoofd bieden aan 'het ergst denkbare overstromingsscenario', kortweg EDO. De oefening, waaraan 80 mensen deelnamen, startte afgelopen maandag met de aankondiging van een aanstormende piekgolf in de Maas. Die leidde tot een eerste crisisberaad, waarbij Aa en Maas een belangrijke rol heeft. Het waterschap moest rapporteren over de hoogwaterverwachtingen en de sterkte van de dijken. Dinsdagochtend bleek dat preventieve maatregelen niet hebben geholpen: de zuidelijke Maasdijk staat op doorbreken. Een groot gebied tussen Cuijk en Den Bosch dreigde vol te lopen. Burgemeester Ton Rombouts van Den Bosch heeft vanaf dat moment de leiding in een crisisteam van de veiligheidsregio. Zes burgemeesters (naast Rombouts ook die van Oss, Uden, Veghel, Grave en Cuijk) en commandant van de brandweer Paul Pattinama zijn de leden. De dijkgraaf van Aa en Maas, Lambert Verheijen, heeft een adviserende rol. Rombouts komt onder meer voor de taak te staan een evacuatiebevel uit te vaardigen. De ontruiming van het gebied zelf wordt ook geoefend. Niet daadwerkelijk 'in het veld', wel op het niveau van de communicatie tussen de crisisteamleiding en de hulpdiensten. De dijkgraaf noemt dat evacuatiebevel het moeilijkste besluit.

TMO brengt bestaande kennis en ervaring op het gebied van watersnoodrampen bij elkaar. Dit netwerk van experts gaat een betere organisatie opzetten voor het geval een deel van Nederland overstroomt. Bewustwording van politici en bestuurders is nodig om de vele betrokken organisaties, gemeenten, waterschappen, provincies en ministeries alert te houden en te oefenen. Omdat bij velen niet bekend is wat je moet doen (of juist laten) bij overstromingen, gaat TMO burgers en bedrijven daarover ook informeren. En betrekken.

Wat doet de Taskforce niet?

TMO houdt zich niet bezig met het voorkomen van overstromingen, zoals het verhogen van dijken of versterken van de Noordzeekust. Daar zijn anderen verantwoordelijk voor. TMO kijkt alleen wat moet gebeuren als het (toch) mis mocht gaan. TMO richt zich op de crisis vóór, tijdens en na overstromingen: de organisatie van de hulpverlening, de informatievoorziening aan burgers en bedrijven, de goedendheid van de hulpverleners en de nazorg.

Het beoogde resultaat dat eind dit jaar behaald moet zijn, ziet er als volgt uit:

- Er zijn realistische rampenscenario's in heel Nederland.
- Er zijn overstromingsplannen (regionaal en landelijk).
- Er is plaatselijk en regionaal geoefend.
- De veel beter op elkaar afgestemde draaiboeken zijn getest in de(z) landelijke oefenweek.
- Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over risico- en crisiscommunicatie.
- Er zijn afspraken gemaakt over de rol en inzet van de waterbeheerders.
- Er is een landelijk expertiseteam beschikbaar bij overstromingen.
- Er zijn afspraken gemaakt over (de organisatie van) de nazorg.

De leiding van TMO is benoemd door de regering en bestaat uit Jan Franssen (voorzitter), de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, burgemeester van Amersfoort Albertine van Vliet-Kuiper, dijkgraaf van Hoogheemraadschap van Rijnland Gerard Doornbos en gedeputeerde van de Provincie Gelderland Harry Keereweer.

Adviserende leden zijn directeur-generaal Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat Annemieke Nijhof en directeur-generaal Veiligheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken Dick Schoof.

Twee jaar lang hebben bestuurders en hulpdiensten in de Taskforce Management Overstroming rampenplannen en -scenario's uitgedokterd tegen het wassende water.

20 centimeter is veel water

Ter voorbereiding van de grote landelijke oefening hield Waterschap Vallei & Eem alvast een eigen veldoefening. Negen dijkdoorgangen langs rivier de Eem moesten zo snel mogelijk worden gedicht met balken. De pontbaas van Eemdijk blijkt ingelicht. Even voor tieneen stopt hij de motor van het pontje en laat de slagboom zakken. Kort daarna komen medewerkers van Waterschap Vallei & Eem aangesnel in hun witte jeep met aanhanger. Daarop een achttal balken, die ze in de betonnen sleuven aan weerskanten van de toegangsweg laten glijden. Nadat er zwart landbouwplastic overheen is gebracht en zandzakken op de grond zijn gezet om het geheel op z'n plaats te houden, is de zaak gepiept. Deze doorgraving in de dijk, ten behoeve van de openbare weg, vormt één van de negen zogeheten 'coupures' langs de Eem tussen Amersfoort en het Randmeer. Ze moeten zo snel mogelijk worden afgesloten in deze oefensituatie. Daartoe zijn eerst alle circa 30 buitendienstmedewerkers om zes uur 's morgens opgepiept. Hoewel ze wisten dat er deze week een oefening stond aan te komen, mochten ze het tijdstip niet weten. Het Waterschap Vallei & Eem bestrijkt het gebied 'van Eemnes tot Arnhem'. Een enkeling moest uit Wageningen komen. Nagenoeg iedereen was ruimschoots op tijd, zo blijkt op het 'appel', 's morgens om acht uur in Waterschapsloods 't Kleine Gat in Baarn.

Eerst vernemen ze wat er loos is. De verwachting is dat het water in de randmeren gaat stijgen tot +80 cm boven N.A.P., een halve meter hoger dan normaal. Verder gaat een noordwestelijke storm toenemen tot windkracht tien à elf. Juist deze combinatie van factoren is heel bedreigend voor dit gebied, volgens Pieter Waaijer, afdelingshoofd Beheer Watersystemen. Een halve meter lijkt weinig, maar de storm kan het water gemakkelijk opstuwen tot bijna twee meter. Een overstromingsversterkende factor is dat het randmeer richting de sluis bij Nijkerk versmalt, waardoor het opzweepende water niet snel weg kan. Bij het pontje, de breedste opening in de dijk, gaat het dichtmaken rustig en beheerst. Binnen een kwartier is deze coupure afgesloten. Aan de overkant van de Eem laat een machine een grote aluminiumplaat van vier meter breed en 60 centimeter hoog in een doorgang van de zomerdijk zakken. Vier jaar geleden hield het Waterschap ook een oefening. Toen lagen de lange balken nog verspreid over de diverse gemalen. Het gemanoeuvrere door de smalle deuren leidde tot minuten vertraging. Opslag in de centrale loods heeft dit nadeel opgelost.

De schotten zijn enkele tientallen centimeters hoger dan theoretisch zou moeten, maar het waterschap wil geen risico nemen. Coördinator buitendienst Peter Boone die de veldoefening bedacht, gaat uit van het ongunstigste scenario. Als de waterstand 20 centimeter hoger is dan je had verwacht, lijkt dat weinig, maar 20 centimeter is héél veel water, aldus Boone.

Volgens Verheijen zou uitvoering in de praktijk te veel onrust gegeven hebben.

Niet alleen voor de door het hoogwater bedreigde mensen in het gebied moet het crisisteam een oplossing vinden, maar ook voor de dieren. Dat zijn er veel: 400.000 varkens, 3.000 paarden en pony's, 94.000 runderen en 2.500.000 kippen. In samenspel

met de ZLTO zal voor deze levende have een reddingsoperatie op touw moeten worden gezet. En dan zijn er nog de nutsvoorzieningen. Geoefend wordt ook dat na de dijkdoorbraak stroom, water en verwarming in een groot deel van Noordoost-Brabant plat vallen. Waterschap Aa en Maas heeft het hoogwater van 1995 nog in het geheugen gegrift staan.

Waterschap Roer en Overmaas zette voorafgaand aan de oefening zijn kadewachten in, bouwde delen van de hoogwaterbeveiligingen op, plaatste pompen en oefende met de nieuwe sluisdeuren in Roermond. Het gaat om permanente waterkeringen in de Roer die 13 ton wegen en de binnenstad van Roermond moeten beschermen tegen hoogwater (foto: Reen van Beek).

